

ЧИННИКИ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОТВОРЕННЯ ПІСЛЯ ЗДОБУТТЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Розглядаються чинники Українського націотворення, які є органічним продовженням роздумів про шляхи і перспективи Української держави, нації суспільства. Висвітлюються взаємозв'язки різних рівнів суспільної свідомості, розкривається значення духовної, економічної, політичної культури народу у житті суспільства та держави.

Asist. A.S. Dinter – Institute of Management and Economics "Galytska academy"

Factors of Ukrainian national education are after the receipt of independence

The article examines the factors of Ukrainian national education, is organic continuation of reflections about ways and prospects of the Ukrainian state, nation of society. The article throws light on intercommunication of different levels of public consciousness, exposes the value of spiritual, economic, political culture of people in the life of society and state.

При вивченні історіософських матеріалів до історії та теорії держави і права у дослідників постає закономірне питання: з чого все ж таки починається держава? Над цим питанням вчені роздумують вже навіть не перше тисячоліття, починаючи з давньокитайської філософії, і закінчуючи сьогоденням. Створено багато теорій походження держави, серед яких найвідомішими для вітчизняного читача є платонівська та аристотелівська модель, модель суспільного договору Жан-Жака Руссо, модель держави і нації Г.В.Ф. Гегеля, моделі К. Маркса та В. Леніна. В останні десятиліття ми мали змогу ознайомитись із теоріями А. Тойнбі, Д. Хаттінгтона, Р. Колінгвуда, О. Шпенглера та інших. Необхідними компонентами держави науковці здебільшого визнають: чітко встановлені територіальні межі, розвинуту систему законодавчої та виконавчої влади, армію, міліцію силовий компонент, і населення. Історія показує, що без чіткої ідеологічної концепції національного виховання, без національної ідеї неможливе творення духовного простору держави, її внутрішнього, сакрального стрижня. Недарма Г.В.Ф. Гегель, розмірковуючи над долею народів, поділяє їх на "історичні" на "неісторичні", "державні" та "недержавні". В цьому контексті він розуміє духовну нездатність народу до самопідвищення, небажання більшої частини населення держави відчувати себе "рушієм історії". Втрата народом самотності, своїх історичних коренів, розірвання зв'язку із абсолютними, позачасовими моральними цінностями трактується мислителем як гуманітарна трагедія.

За Гегелем, історичний розвиток (в тому числі і розвиток держави) полягає у "перспективі необхідного саморозгортання абсолютної ідеї, що веде людство до поступу, до нових рівнів свободи, а так звані "духи народу" є дійсні компоненти історії, які втілюють у собі різні шаблі свободи" [1]. Виходить, що державу великою мірою формує самосвідомість народу, чи народів, які становлять її населення. Якщо ця самосвідомість розірвана, скалічена, якщо воля народу пригноблена, то і держава не має достатніх сил, щоб організувати в єдину систему хаос, що насувається зсередини і змітає усі встанов-

лені тяжкою працею суспільні регулятори. У бездуховному суспільстві насамперед нівелюються мораль та релігія, а слідом за ними і право, назрівають економічні та політичні кризи. Духовні байдужість та сліпота спричиняють переривання єдиного ланцюга суспільного життя. Існує й інший бік проблеми. Держава і народ, які самі собою мають перспективи духовного, матеріального та суспільного розвитку, керовані бездуховним лідером, потрапляють у світоглядну пастку, опиняються у становищі безправного раба. Так відбулося із великими німецьким та радянським народами за часів правління А. Гітлера та Й. Сталіна. Коли дух народної свободи утискається, коли забуваються або штучно винищуються духовні традиції, держава переживає період занепаду. Згадаємо тут також сумнозвісні історичні приклади занепадів великих імперій: Римської, Візантійської. Усі вони починались із втрати внутрішньої духовної єдності, розірвання взаєморозуміння між владою та її народом, що проявлялося у надмірній гонитві першої за матеріальними благами, утисках духовної та громадянської волі і прав особи, позбавлення людей духовної основи життя.

Єдиним виходом є створення сприятливих умов для формування самосвідомості народу. Такими умовами можна вважати зміну державної ідеології, форми організації держави, перегляд місця і ролі мас та лідерів у суспільному керівництві, повернення до історичних та культурних традицій народу, розвиток матеріального та духовного виробництва на засадах національної ідеї. Саме таке завдання поставила історична дійсність перед Україною у 1991 р., коли криза Радянського Союзу створила умови для відокремлення нашої країни у вільну, самостійну, соборну, державну одиницю. В історії нашої молодшої держави, яка налічує всього п'ятнадцять років, були періоди почергового захоплення культурою (1991-95 р.), економікою (1996-99 р.), політикою (2000-06 р.), в кожному з яких було багато зроблено для формування органічної особистості її громадянина [2].

Найбільш плідотворним для розвитку духовної культури українства виявився перший період, за час якого в Україні з'явилося безліч молодих перспективних митців на музичній, образотворчій, літературній, театральній ниві, а також на ниві національного виховання. Відродилися забуті атрибути козаччини та народного мелосу, заново відкривалися національні звичаї, обряди, прикладні мистецтва. Цей період в історії України можна назвати періодом романтизму, оскільки саме тоді почалось формування нового українського світогляду, розквітнув з новою силою одвічний потяг українців до гармонії добра та краси, відродилась віра у власні сили і з'явилися можливості їх прикладання.

Наступний, економічний період у розвитку самосвідомості українського народу приніс розуміння необхідності нагальних змін у матеріальних відносинах. Це був період прагматизму, коли українці заново вчилися господарювати на своїй землі, бути успішними і заможними. Знаковою для цього періоду стала ідея матеріального добробуту кожного українця як запоруки органічного суспільного будівництва. З цією метою удосконалюється законодавство, зокрема, ухвалюють цивільний, адміністративний, житловий кодекси, вносять зміни у кримінальне законодавство, приймаються багато законів стосов-

но підприємництва. Як результат, реформуються вже існуючі підприємства і створюються нові, переважно за типом малого та середнього бізнесу, впроваджуються новітні схеми економічних відносин, налаштовуються зовнішні економічні зв'язки. Третій, політичний період розвитку незалежної України поставив актуальні питання презентації нашої держави на світовій політичній арені, налагодження якісного функціонування державного апарату, упорядкування системи державного управління. Україна відкрилась світові як цивілізована європейська держава, в якій поступово утверджувались норми демократії та верховенства права. Якщо охарактеризувати його коротко, то це період боротьби за чистоту влади, оновлення її принципів, на повернення до основ демократії. На жаль, цей період також можна охарактеризувати як меркантильний, оскільки саме тоді з'явилися широкі можливості спекуляції політичною владою з метою особистісного збагачення, і суспільна думка, особливо в останні роки, часто була прикута до незрозумілих, нелогічних випадків дивного поведіння владної верхівки. За час від 2000 до 2004 р. все державне життя в Україні підпорядковувалося особистим амбіціям влади, і здавалося, народним інтересам немає місця в її планах.

Однак політизація українського суспільства принесла несподівані для влади наслідки: народна свідомість, підготовлена періодами культурного та економічного просвітництва, не схотіла миритися із явними порушеннями прав і свобод людини, із несправедливою ситуацією економічного тиску, із нехтуванням думкою та потребами основної частини населення України. Це насправді було квінтесенцією розвитку нового українського духу, вільного і сильного настільки, щоб диктувати свої вимоги владі. Саме листопадові події народного спротиву показали всьому світові, що український народ став нарешті державним, свідомим, відповідальним за власне буття. Саме ці події дали підставу науковцям вивчати "Майдан" як унікальне психологічне явище консолідації, яка перетворила нарешті український народ на українську націю [3].

Що ж таке оця національна свідомість, до рівня якої змогло піднятися наше суспільство? Наведені факти показують, що національна свідомість – це усвідомлення державно-політичної, громадсько-територіальної спільності (соборності), духовної єдності, етнічної та історичної спорідненості, психологічної культурної самобутності та неповторності. Міра розуміння цих ідеалів і визначає міру свідомості народу. Те, що наш народ став більше цікавитись політикою, а духовність займає визначне місце в його житті, відроджуючи народні традиції та культуру, означає, що український народ став небайдужим до долі держави, він переживає і бореться за краще майбутнє для своєї країни.

Абсолютно ясно, однак, що тільки культурне, економічне та політичне відродження свідомості українців не могло призвести до подібних результатів. Правова освіта проходить червоною ниткою крізь усі періоди державного становлення незалежної України, і з її компонентами-співвідносяться усі вчинки та події, усі думки та ідеї. Усвідомлення основних прав та свобод, що мають надаватися людині у вільному, демократичному, громадянському суспільстві, яке обіцяла сформувати новостворена держава, було зовнішньою підвалиною розвитку духовної, економічної та політичної сторони життя лю-

дей. Не менш важливою була і моральна сторона національного відродження. До її компонентів входили насамперед усвідомлення тяжкої історичної долі рідного народу і прагнення зробити все, щоб вона не повторилася, почуття любові до рідної землі та прагнення до волі, братерства, добра, суспільної користі, взаємоповаги, пошани традицій, спільної праці на ниві відбудови інфраструктури культурної, економічної, політичної держави. Тенденції до морального обґрунтування демократичного вибору нового українського суспільства були особливо сильними в першому періоді, відійшли на другий план у наступному, і зазвучали з новою силою у третьому. Основою українського суспільства проголошувалось повернення до духовності, до джерел і витоків самобутності народу, до релігійної свободи, до вивищення особи, як об'єкту справедливого соціального будівництва. Саме особистість, проголошена найвищою цінністю нової суспільної формації, є тим вузловим моментом, на якому зав'язані усі напрямки національного, адже тільки здорова особистість здатна створити здорову націю.

Отже, чинниками націотворення в новій незалежній українській державі стали: морально-правове відродження; культурне відродження; економічне відродження; політичне відродження.

Література

1. Ящук Т.І. Філософія історії: Курс лекцій: Навч. пос. – К. Либідь, 2004. – 536 с.
 2. Гах Й.М., Кизима Г.Г., Савич В.І. та ін. Гуманізм і духовність: Наукове видання. – Івано-Франківськ: ІМЕ, 2002. – 364 с.
 3. Незалежній Україні – 15 років: Монографія. – Івано-Франківськ: ІМЕ "Галицька Академія", 2006. – 288 с.
 4. Макарова А.О. Особливості тлумачення справедливості у філософській україністиці: європейський контекст// Вісник Прикарпатського університету: Філософські і психологічні науки. – Івано-Франківськ: Плай. – 2005, вип. VII. – С. 9-17.
-